

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma

PIELAVEDEN KUNTA

Pielavesi

PONNISTAA LUONNOSTAAN

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	MIELENTERVEYS JA PÄIHTEETTÖMYYS OSANA HYVINVOINTIA	3
2.1	Mielenterveyden ja päihteidenkäytön tilastoja	4
2.2	Mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaa laatimassa	8
3	PIELAVEDEN KUNTA MIELENTERVEYDEN JA PÄIHTEETTÖMYYDEN EDISTÄJÄNÄ	9
4	PIELAVEDEN KUNNAN MIELENTERVEYS- JA PÄIHDESUUNNITELMA VUOSILLE 2021-2025 ..	11
5	MIELENTERVEYS- JA PÄIHDESUUNNITELMA OSANA KUNNAN TOIMINTAA	13
5.1	Toimeenpano	13
5.2	Seuranta	13
6	LÄHTEET	14

1 JOHDANTO

Mielenterveyden edistäminen ja päihdehaittojen ehkäiseminen on keskeistä kuntalaisten hyvinvoinnin kannalta. Mielenterveyttä edistetään vahvistamalla mielenterveyttä suojaavia tekijöitä sekä vähentämällä riskitekijöitä. Päihdehaittoja voidaan vähentää vaikuttamalla päihteiden kysyntään, saatavuuteen ja haittoihin. Lapsuuden kasvuolosuhteet, psyykkinen ja sosiaalinen haavoittuneisuus sekä päihteiden helppo saatavuus ja käyttötapa ovat merkittäviä mielenterveys- ja päihdeongelmien riskitekijöitä. Mielenterveyteen ja päihteisiin liittyvät ongelmat aiheuttavat moninaisia haittoja sekä yksilölle että hänen perheelleen, sosiaalisille suhteille, lähiyhteisölle, työnantajalle ja yhteiskunnalle. Toimintakenttä on siis laaja ja kaikki kunnan toimialat ja yhteistyötahot toteuttavat työtä omasta perustehtävästä käsin. (Pohjois-Savon sairaanhoitopiiri.)

Pielaveden kunnan mielenterveys- ja päihdesuunnitelma tarkoittaa kunnan [hyvinvointikertomuksessa](#) määriteltyjä tavoitteita ja noudattaa Pielaveden kunnan [kuntastrategian](#) linjauksia. Lisäksi suunnitelman taustalla ovat edellä mainittu Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma, [kansallinen ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma](#) sekä [Pohjois-Savon hyvinvointikertomus](#). Suunnitelman laatimisessa on otettu huomioon myös toimintaa ohjaavat lait ja asetukset kuten [kansanterveyslaki](#), [terveydenhuoltolaki](#), [mielenterveyslaki](#), [päihdehuoltolaki](#), [laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä](#) ja [alkoholilaki](#).

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma on laadittu moniammatillisessa Pielaveden ehkäisevän päihdetyön ryhmässä. Suunnitelman laadintaan ovat osallistuneet myös Pielaveden kunnan johtoryhmä ja hyvinvointikoordinaattori, Nilakan päihde- ja mielenterveystyön sosiaaliohjaaja sekä Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin ehkäisevä mielenterveys- ja päihdekoordinaattori.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa on esitetty kolme päämäärää, joiden avulla voidaan edistää kuntalaisten hyvinvointia kaikissa ikäryhmissä. Pielaveden mielenterveys- ja päihdesuunnitelman päämäärät ovat:

1. Hyvän mielenterveyden ja päihteettömyyden edistäminen läpi elämänkaaren
2. Päihdehaittojen vähentäminen
3. Osallisuuden vahvistaminen eri ikäryhmissä

Kokonaisuutena suunnitelma painottuu hyvinvoinnin edistämiseen kaikissa ikäryhmissä. Tavoitteena on, että mielenterveys- ja päihdeasiat otetaan puheeksi aiempaa enemmän. Näin myös mielenterveys- ja päihdeongelmat voidaan tunnistaa mahdollisimman varhain ja siten vaikuttaa mielenterveys- ja päihdeongelmista johtuviin ilmiöihin.

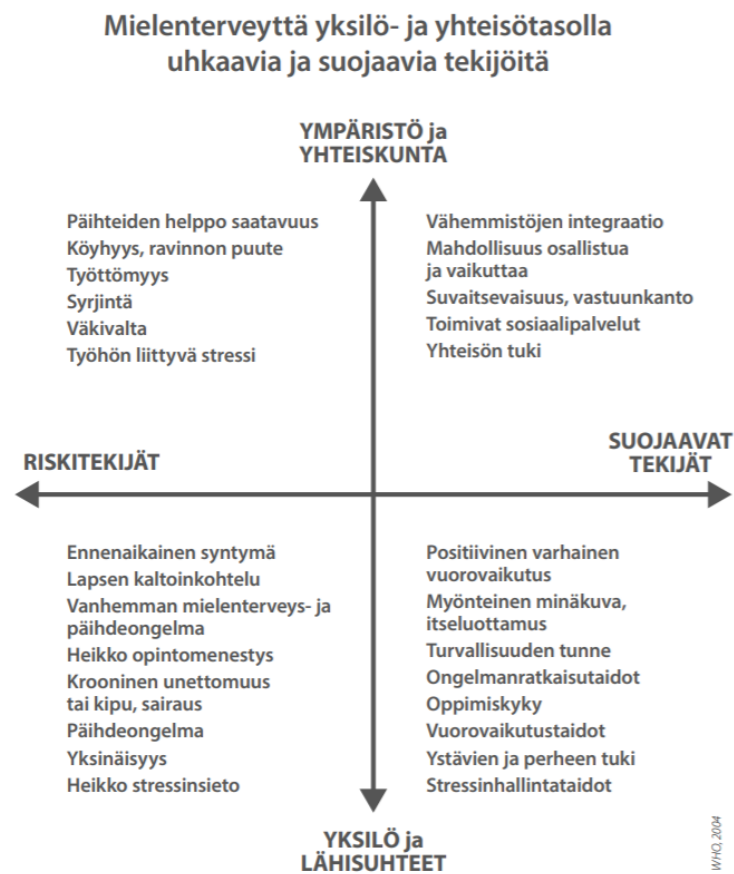
Mielenterveys- ja päihdesuunnitelman seurannasta huolehtii Pielaveden kunnan mielenterveys- ja päihdekoordinaattori ja perusturvalautakunta. Suunnitelma on myös osa Pielaveden kunnan hyvinvointikertomusta. Suunnitelma on laadittu vuosille 2021–2025. Ehkäisevän päihdetyön ryhmä arvioi suunnitelman toteutumista vuosittain yhteistyössä hyvinvointiryhmän kanssa. Vuosittainen arviointi viedään myös osaksi kunnan hyvinvointikertomuksen vuosiraporttia.

2 MIELENTERVEYS JA PÄIHTEETTÖMYYS OSANA HYVINVOINTIA

Maailman terveysjärjestön (WHO) määritelmän (2014) mukaan mielenterveys on hyvinvoinnin tila, jossa ihminen pystyy näkemään omat kykynsä ja selviytymään elämään kuuluvissa haasteissa sekä työskentelemään ja ottamaan osaa yhteisönsä toimintaan.

Mielenterveys koostuu monista tekijöistä, kuten psyykkisestä ja fyysisestä terveydestä, toimivista ihmissuhteista ja osallisuudesta yhteiskuntaan, esimerkiksi opintojen tai työn kautta. Mielenterveys ei ole pysyvä ominaisuus, vaan koko elämän ajan muotoutuva. Mielenterveyteen vaikuttavat monet sosiaaliset ja taloudelliset, biologiset ja ympäristötekijät. Suotuisissa olosuhteissa psyykkiset voimavarat lisääntyvät ja epäsuotuisissa ne ovat uhattuna. (STM, 2020.)

Kun jokin mielenterveyttä ylläpitävä tekijä syystä tai toisesta käärii, saattaa tilanteesta seurata mielenterveyden häiriö. Lähes 20 prosentilla suomalaisista on jokin mielenterveyden häiriö. (STM, 2020).

Aikuisista noin 30 prosenttia ylittää alkoholin ongelmakäytön rajat ja vuoden 2018 aikana alkoholiperäisiin tauteihin ja alkoholimyrkytykseen menehtyi lähes 1 700 henkeä. Alkoholiperäisten syiden osuus kaikista kuolemansyistä oli 3 prosenttia vuonna 2018. (Findikaattori, 2019.)

Mielenterveyden häiriöt ja päihteiden väärinkäyttö liittyvät usein toisiinsa ja tämän vuoksi mielenterveys- ja päihdeasioiden käsitteleminen yhtenä kokonaisuutena on vakiintunut suomalaiseen yhteiskuntaan. Mielenterveyden pulmat voivat olla päihteiden käytön

riskitekijöitä ja toisaalta runsas pähteiden käyttö voi altistaa mielenterveyden häiriöille. (Päihdelinkki 2017.)

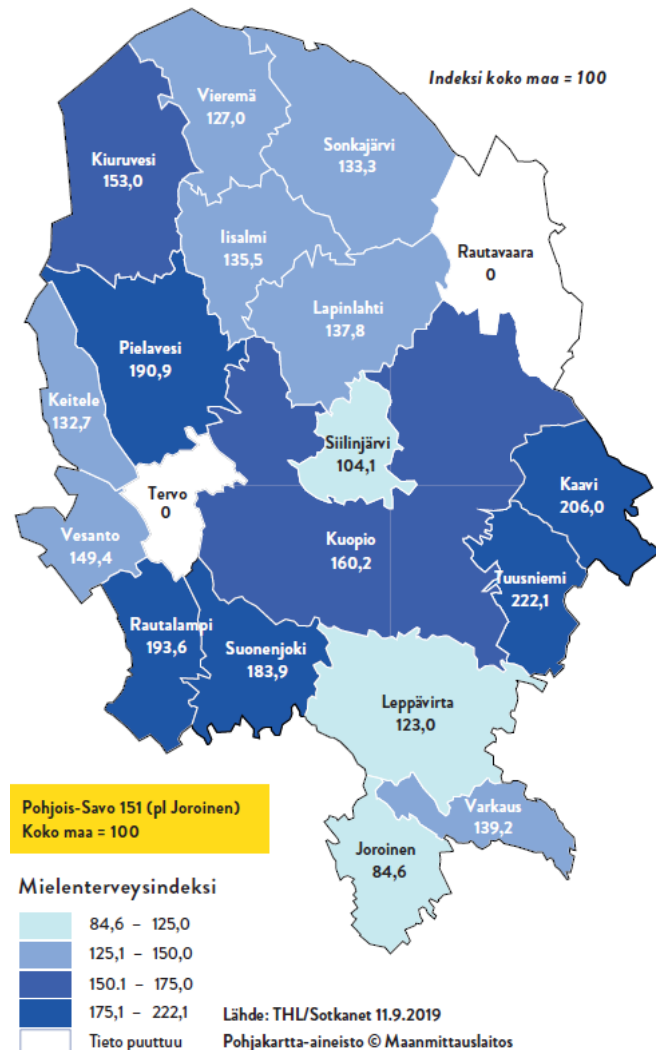
2.1 Mielenterveyden ja pähteidenkäytön tilastoja

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelman taustana on käytetty saatavilla olevaa tilastotietoa mielenterveys- ja päihdeasioiden nykytilasta sekä paikallisten toimijoiden asiantuntemusta. Tilastotiedon ja asiantuntemuksen avulla määriteltiin keskeiset aihealueet, josta suunnitelmaa ja sen tavoitteita lähdettiin rakentamaan

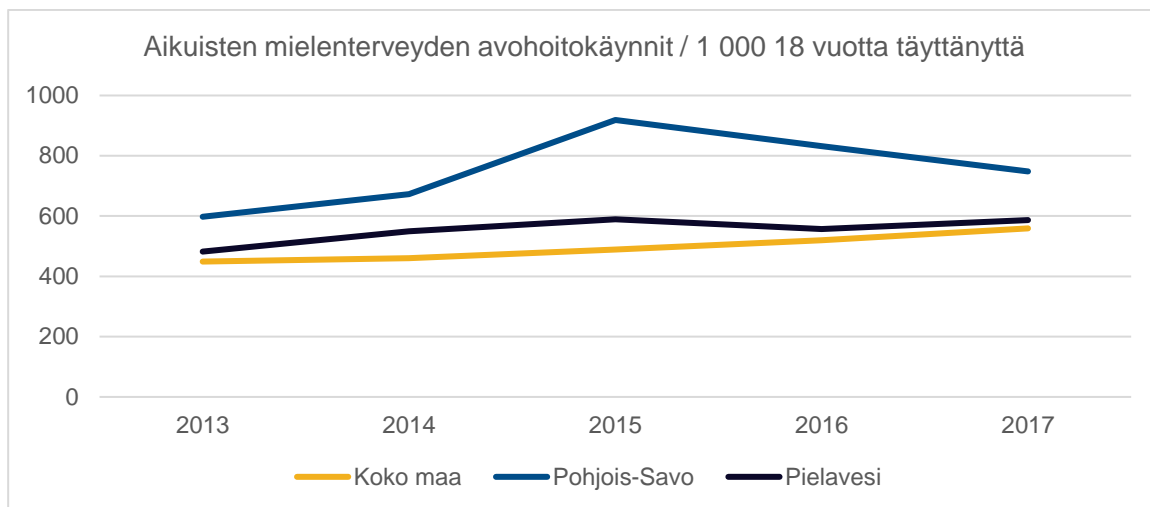
Tässä luvussa on esitetty koko Suomen, Pohjois-Savon ja Pielaveden tilannetta kuvaavia indikaattoreita mielenterveyteen ja pähteisiin liittyen. Lähteinä on käytetty Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastojen ja indikaattoreiden kokoelmaa.

Mielenterveysindeksin avulla kuvataan mielenterveyden ongelmia suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön. Viimeisin mielenterveysindeksi on saatavilla vuodelta 2016. Ikävakioitu mielenterveysindeksi oli Pohjois-Savossa 150,6, joka oli Suomen korkein. Pielaveden ikävakioitu mielenterveysindeksi vuonna 2016 oli 190,9.

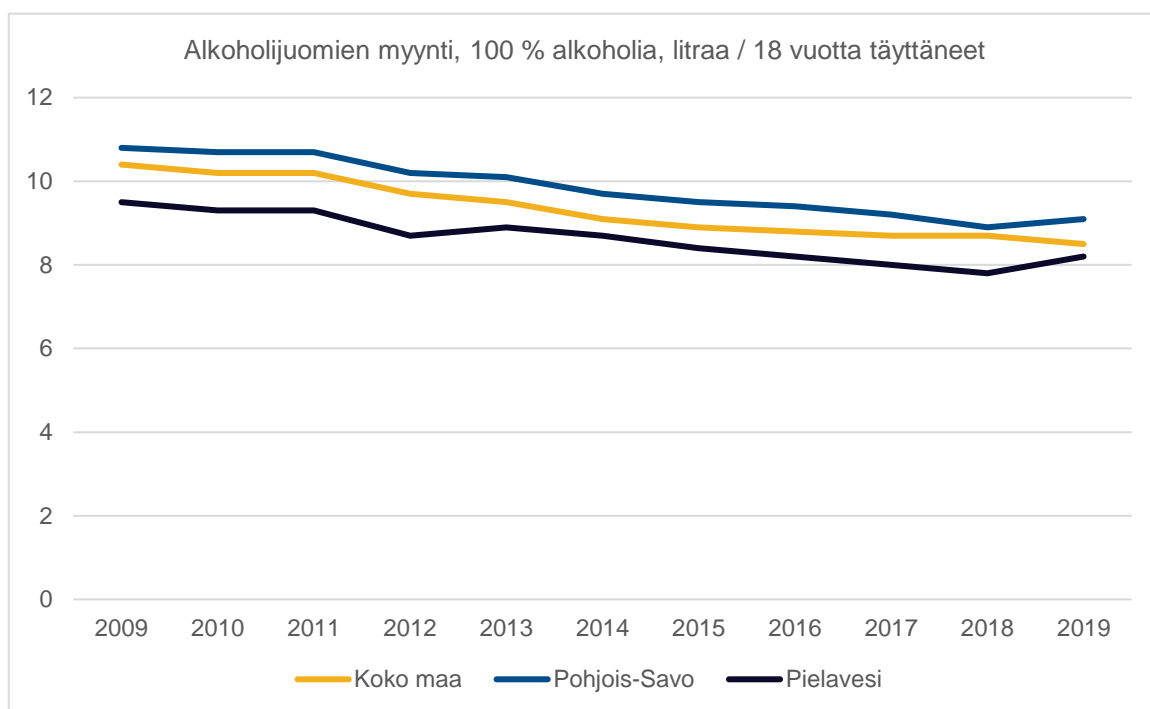
Mielenterveysindeksi (THL), ikävakioitu v. 2016

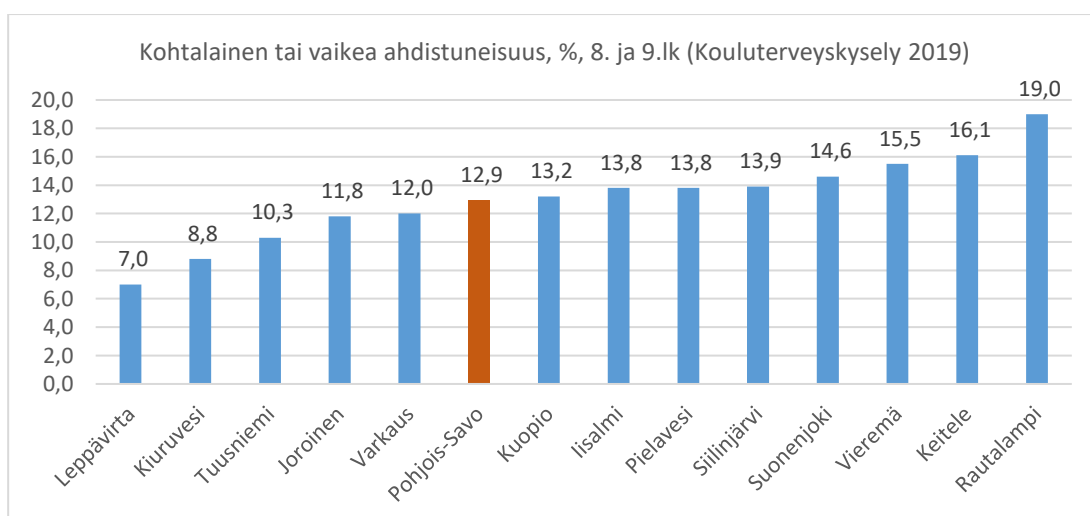
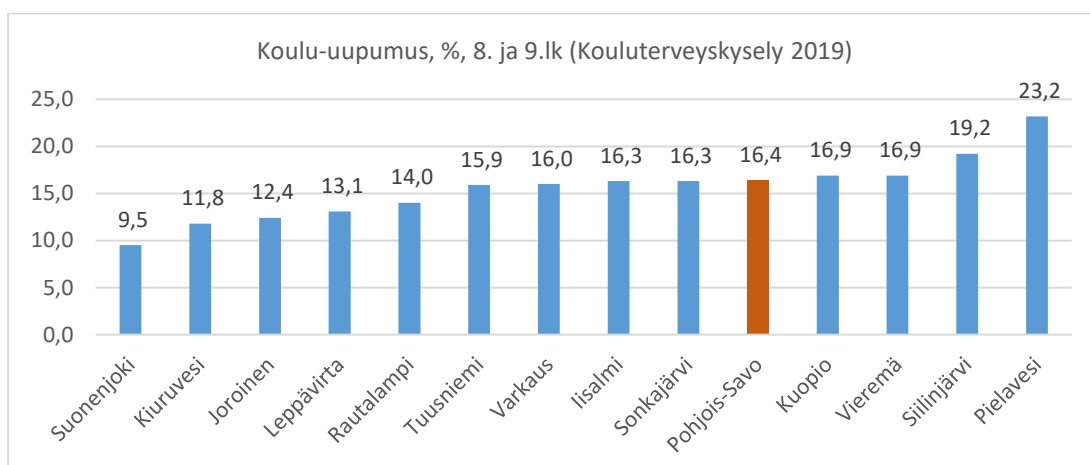
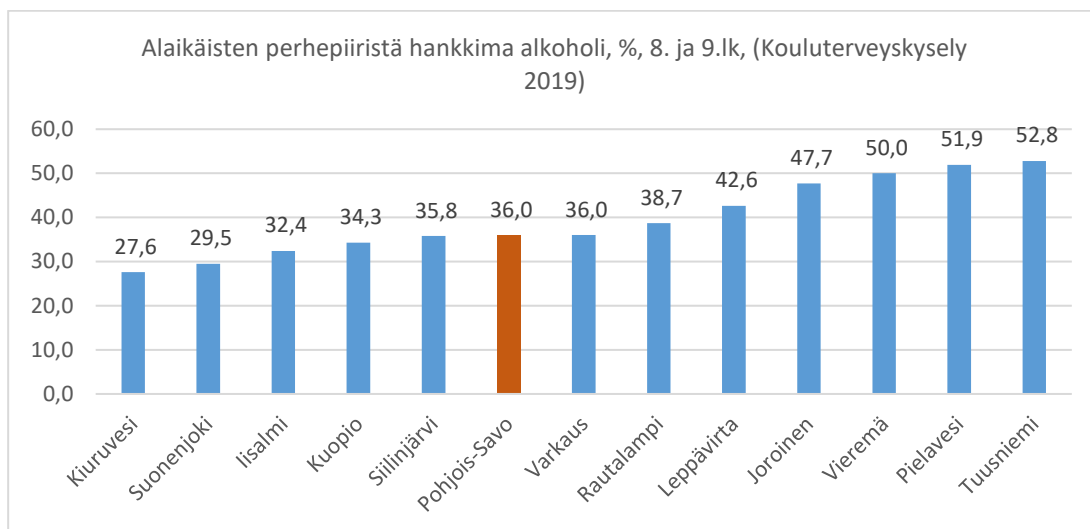
Koko maassa aikuisten mielenterveyden avohoitokäynnit (/1000 18 vuotta täyttäneitä) ovat kasvaneet tasaisesti vuodesta 2013 lähtien. Pohjois-Savon ja Pielaveden avohoitokäyntien määrä noudattelee koko maan linjaa. Tilastoa ei ole saatavilla vuoden 2017 jälkeen.

Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n alkoholina on Pielavedellä, koko maassa ja Pohjois-Savossa on vähentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta vuonna 2019 alkoholijuomien myynti lisääntyi hieman nousten vuoden 2017 tasolle. Pielavedellä alkoholinkulutus on keskimäärin samaa luokkaa kuin koko maassa ja maakunnassa.

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyssä Pielavedellä asuvien nuorten osalta erityistä huolta herättivät nuorten perhepiiristä hankkiman alkoholin yleisyys sekä nuorten kokema koulu-uupumus ja huoli omasta mielialasta. Nuorten päihteidenkäyttö on myös lisääntynyt ja asenteet muuttuneet aiempaa sallivimmaksi.

Alla on joitakin päihteiden käytön vaikutuksia kuvaavia tilastoja Pielavedellä ja vertailukunnissa vuosina 2016–2019. Päihteiden käyttö on moniulotteinen ilmiö vaikuttaen laajasti esimerkiksi terveydenhuoltoon, rikollisuuteen ja lastensuojeluun. Päihteisiin liittyvien rikosten määrä on Pielavedellä kasvanut vertailuvuosina, mutta se noudattaa koko maan ja maakunnan yleistä kehitystä. Päihteiden vuoksi vuodeosastolla hoidettujen potilaiden määrä on puolittunut.

	2016	2017	2018	2019
Poliisin tietoon tulleet kaikki huumausainerikokset / 1 000 asukasta				
Koko maa	4,6	5	5,3	5,8
Pohjois-Savo	3,3	4	5,3	6,1
Keitele		1,3		0,9
Pielavesi	1,3	1,5	1,1	1,8
Tervo	1,9		0,6	0,7
Vesanto	0,9		0,5	
Poliisin tietoon tulleet rattijuopumustapaukset / 1 000 asukasta				
Koko maa	3,1	3,2	3,4	3,3
Pohjois-Savo	3,5	3,5	3,6	3,7
Keitele	5,1	2,2	0,9	1,4
Pielavesi	1,1	2,4	2,2	3
Tervo	3,1	1,9	2,6	2,6
Vesanto	3,3	3,3	1,9	2
Päihteiden vuoksi sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidetut potilaat / 1 000 asukasta				
Koko maa	2,8	2,8	2,9	
Pohjois-Savo	4,1	3,8	4,1	
Keitele	3,8	4,8	2,2	
Pielavesi	6,4	5	3,3	
Tervo	6,8	5	8,3	
Vesanto	5,1	6,2	5,8	

Saatavilla oleva tilastotieto vastaa pitkälti myös paikallisten toimijoiden näkemystä mielenterveys- ja päihdeasioiden nykytilasta Pielavedellä ja maakunnassa.

Tilastojen avulla mielenterveys- ja päihdesuunnitelman päämääriä on pystytty kohdentamaan teemoihin, jotka ovat nousseet esiin tilastoissa viime vuosina sekä näkyneet jo useiden vuosien ajan kokonaisvaltaista hyvinvointia heikentävinä.

2.2 Mielensterveys- ja päihdesuunnitelmaa laatimassa

Kansallisessa mielensterveys- ja päihdesuunnitelmassa 2009–2015 esitettiin ensimmäistä kertaa valtakunnallisesti mielensterveys- ja päihdeasioita käsiteltävän yhtenäisen kokonaisuutena. Kansallisen mielensterveys- ja päihdesuunnitelman, Mieli 2009, kausi päättyi vuoden 2015 lopussa. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi vuonna 2020 [Kansallisen mielensterveysstrategian ja itsemurhien ehkäisyohjelman vuosille 2020–2030](#), jonka viisi sisällöllistä painopistettä ovat: mielensterveys pääomana, lasten ja nuorten mielensterveys, mielensterveysoikeudet, palvelut ja mielensterveysjohtaminen.

Tätä mielensterveys- ja päihdesuunnitelmaa on edeltänyt vuonna 2015 laadittu alueellinen Nilakan mielensterveys- ja päihdeohjelma. Nilakan mielensterveys- ja päihdeohjelman tavoitteena oli mielensterveys- ja päihdepalveluiden järjestäminen yhdessä terveydenhuollon ja sosiaalitoimen kanssa. Tavoitteena oli siirtyminen moniammatillisuudesta moniasiantuntijuuteen, asiakaslähtöisyyden ja suunnitelmallisuuden kehittäminen, palvelujen seudullinen järjestäminen, palvelujen järjestäminen haja-asutusalueella sekä yksityisten yritysten ja kolmannen sektorin mukaan ottaminen palvelujen järjestämisessä.

Mielensterveys- ja päihdesuunnitelma on laadittu Pielaveden ehkäisevän päihdetyön ryhmässä ja sen sisällön kommentointiin ovat osallistuneet myös Nilakan päihde- ja mielensterveystyön sosiaaliohjaaja sekä Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin ehkäisevä mielensterveys- ja päihdekoordinaattori. Mielensterveys- ja päihdesuunnitelma täydentää Pielaveden kunnan hyvinvointisuunnitelmaa ja se on laadittu huomioiden kunnan kuntastrategia ja Pohjois-Savon alueelliset hyvinvointitavoitteet.

Suunnitelman taustalla vaikuttaa myös Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisema Kansallinen mielensterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030. Ohjelman viisi sisällöllistä painopistettä ovat: mielensterveys pääomana, lasten ja nuorten mielensterveys, mielensterveysoikeudet, palvelut ja mielensterveysjohtaminen. Mielensterveysstrategia ohjaa myös päihdepalvelujen kehittämistä ja täydentää Ehkäisevän päihdetyön toimenpideohjelmia. Ohjelmassa on ehdotettu erilaisia mittareita, joiden avulla Mielensterveysstrategian ja sen linjausten toteutumista voidaan seurata. Mittareita voidaan hyödyntää myös paikallisen mielensterveys- ja päihdesuunnitelman toteutumisen seurannassa.

Kunnan mielensterveys- ja päihdetyötä ohjaavat lait ja asetukset kuten kansanterveyslaki, terveydenhuoltolaki, mielensterveyslaki, päihdehuoltolaki, laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä ja alkoholilaki. Nämä lait ja asetukset ohjaavat myös mielensterveys- ja päihdesuunnitelman laatimista.

Mielensterveys- ja päihdesuunnitelman seurannasta huolehtii Pielaveden kunnan hyvinvointiryhmä ja hyvinvointikoordinaattori. Suunnitelma on myös osa Pielaveden kunnan hyvinvointikertomusta. Suunnitelma laaditaan vuosille 2021–2025. Ehkäisevän päihdetyön ryhmä arvioi suunnitelman toteutumista vuosittain yhteistyössä hyvinvointiryhmän kanssa. Vuosittainen arviointi viedään myös osaksi kunnan hyvinvointikertomuksen vuosiraporttia.

3 PIELAVEDEN KUNTA MIELENTERVEYDEN JA PÄIHTEETTÖMYYDEN EDISTÄJÄNÄ

Pielaveden kunnan mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa tavoitellaan hyvinvoinnin edistämistä kaikissa ikäryhmissä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on mahdollisuuksien luomista, riskien tunnistamista, riskien ja haittojen ehkäisyä sekä kuntoutusta ja hoitoa.

Mahdollisuuksien luomista tapahtuu yksilön, yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla. Yksilötasolla mahdollisuuksia luodaan vaikuttamalla tietoihin, taitoihin ja asenteisiin ja esimerkiksi tukemalla vanhemmuutta. Yhteisöissä, esimerkiksi koululuokissa ja kuntalaisten keskuudessa, mahdollisuuksien luominen on muun muassa sosiaalisen tuen tarjoamista, osallisuuden edistämistä ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämistä. Yhteiskuntatasolla mahdollisuuksia luovat päätökset ja lait. Mahdollisuuksien luominen on iso osa ehkäisevää työtä.

Riskien tunnistamista sekä riskien ja haittojen ehkäisyä tehdään erityisesti sosiaali- ja terveysalan palveluissa esimerkiksi terveysneuvonnan yhteydessä. Riskien tunnistamisen sekä riskien ja haittojen ehkäisyn tarkoituksena on havaita mahdolliset terveyteen ja hyvinvointiin kohdistuvat riskit tai puuttua niihin jo varhaisessa vaiheessa. Riskien tunnistamista voivat olla erilaiset kyselyt ja seulonnat. Myös etsivä työ ja puheeksiotto on osa riskien tunnistamista. Riskien ja haittojen ehkäisyä on esimerkiksi varhainen tuki ja mini-interventiot.

Jos ehkäisevän työn toimenpiteet eivät ole riittäneet tai tavoittaneet henkilöä, on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kannalta otettava käyttöön korjaavan työn menetelmät. Korjaavaa työtä on esimerkiksi kuntoutus ja hoito. Myös riskien ja haittojen ehkäisy voi olla korjaavaa

työtä, jolla pyritään tukemaan henkilön arjessa pärjäämistä ja esimerkiksi jo olemassa olevien terveyshaittojen pahentumista.

Pielaveden mielenterveys- ja päihdesuunnitelman päämäärien tarkoituksena on luoda toimintatapoja, jotka auttavat ihmisiä itseään kiinnittämään huomiota omaan hyvinvointiinsa jo siinä vaiheessa, kun varsinaisia ongelmia ei vielä ole, tai ne ovat mittakaavaltaan pieniä. Yhtenä niin sanottuna varhaisen puuttumisen toimintatapana on lisätä ja kehittää vanhemmuuden tukea, joka turvaa lapsen ja nuoren terveyttä, kasvua ja kehitystä sekä luo pohjan hyvälle mielenterveydelle ja tukee päihteettömyyttä sekä päihdehaittojen ehkäisyä. Lisäksi tarkoituksena on tuoda päihteistä ja mielenterveydestä puhuminen luontaiseksi osaksi julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimintatapoja.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaa tehtäessä suunniteltiin Pielaveden kunnan lähtemistä mukaan [Pakka -toimintamalliin](#) (THL 2019). Pakka -toimintamallin sisältö on vaikuttanut myös mielenterveys- ja päihdesuunnitelman laatimiseen. Pakka -toimintamallin mukaisia tavoitteita ja toimintalinjoja ovat esimerkiksi:

- tukea alaikäisten raittiutta ja vaikuttaa asukkaiden asenteisiin alaikäisten juomisesta
- parantaa ikärajavaltontaa myyntipaikoissa
- paikallisiin päättäjiin vaikuttaminen

Mielenterveyden edistämisen osalta nähtiin olennaisina tavoitteina mielenterveysosaamisen sekä mielenterveystietojen vahvistaminen ja osallisuuden lisääminen esimerkiksi hyödyntäen uudenlaisia vaikuttamismahdollisuuksia. Pielavedellä toimii paljon järjestöjä, joiden toiminnan merkitystä halutaan nostaa esiin osana mielenterveyden edistämistä. Tavoitteena on myös saattaa mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvät hoitopolut ja toimintamallit helpommin ja selkeämmin kuntalaisten saataville, jotta kynnys hakeutua palveluihin madaltuisi.

4 PIELAVEDEN KUNNAN MIELENTERVEYS- JA PÄIHDESUUNNITELMA VUOSILLE 2021-2025

Pielaveden kunnan mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa vuosille 2021–2025 on kolme päämäärää:

1. Hyvän mielenterveyden ja päihteettömyyden edistäminen läpi elämänkaaren
2. Osallisuuden vahvistaminen eri ikäryhmissä
3. Päihdehaittojen vähentäminen

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelman päämäärien laatimisessa taustatietona on käytetty tilastotietoja mielenterveys- ja päihdeasioiden nykytilasta ja hyödynnetty paikallisten toimijoiden asiantuntemusta. Lisäksi huomiota on kiinnitetty kunnan strategiaan linjauksiin sekä alueelliseen ja paikalliseen voimassa olevaan hyvinvointisuunnitelmaan.

Jokaisen päämäärän alle on koottu keinoja, joilla päämääriin päästään. Keinojen yhteydessä mainitaan kustakin toimenpiteestä vastuussa oleva taho, keinon toteuttava taho sekä keinojen toteutumisen seurannan indikaattorit.

	KEINOT	TOTEUTTAJAT	VASTUUTAHOT	INDIKAATTORIT
HYVÄN MIELENTERVEYDEN JA PÄIHEETTÖMYYDEN EDISTÄMINEN LÄPI ELÄMÄNKAAREN	Tuetaan vanhemmuutta kehittämällä matalan kynnyksen palveluja, vahvistamalla kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin tukea varhaiskasvatuksessa ja koulussa sekä vahvistamalla sote- ja sivistysalan yhteistyötä.	Kunnan perusturva-osasto (perhetyö, mielenterveysneuvola, sosiaalitoimi) ja sivistysosasto (koulut, terveydenhuolto, päiväkotit) yhteistyössä 3. sektorin toimijoiden kanssa.	Sivistysjohtaja, perusturvajohtaja ja kansalaisopiston rehtori.	Matalan kynnyksen palvelujen ja/tai asiakkaiden määrä. Lapset puheeksi - koulutettujen ja keskustelujen määrä. Kouluterveyskysely: koulu-uupumus.
	Järjestetään henkilöstölle ja 3. sektorille koulutuksia ja tilaisuuksia asenteita, mielenterveyttä ja päihteettömyyttä edistävien toimintatapojen vahvistamiseksi. Näiden avulla lisätään asioista ja ilmiöistä keskustelemista tiimeissä, työpaikoilla, kotona ja kouluissa sekä vapaa-ajan palveluissa.	KYS, Mieli ry, Ehyt ry, Pelirajat' on ry, Kuopion päihdepalvelusäätiö, kansalaisopisto, koulu.	Henkilöstöpäällikkö, kansalaisopiston rehtori.	Toteutuneiden koulutusten ja tilaisuuksien määrä. IPC-menetelmän (interpersoonallinen ohjaus) käyttöönotto.
	Huolehditaan siitä, että kunnan mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvät palvelupolut ja toimintamallit ovat kuntalaisten saatavilla kunnan kotisivuilla. Kuntalaiset saavat kunnasta palveluohjausta tarpeidensa mukaan.	Kunnan sosiaalitoimen työntekijät, mielenterveysneuvolan työntekijät.	Perusturvajohtaja, Nilakan alueen perusterveydenhuollon ylilääkäri.	Palvelupolkujen ja toimintamallien ajantasaisuus. Palvelupolkujen ja toimintamallien saatavuus kunnan verkkosivuilla.

OSALLISUUDEN VAHVISTAMINEN ERI IKÄRYHMISSÄ	KEINOT	TOTEUTTAJAT	VASTUUTAHO	INDIKAATTORIT	
	Mielekkään tekemisen mahdollistaminen ja vertaisryhmätoimintojen edistäminen kaikille ikäryhmille. Otetaan huomioon kuntalaisten toiveet vapaa-ajan toimintoja suunniteltaessa. Tehokas ja näkyvä vapaa-ajan toiminnoista tiedottaminen.	Kansalaisopiston rehtori ja liikunta- ja vapaa-ajan ohjaaja ja 3. sektorin toimijat.	Sivistysjohtaja, perusturvajohtaja, 3.sektorin toimijat.		Kunnan tapahtumakalenterimerkintöjen määrä. Kansalaisopiston toteutuneet kurssit ja luennot. Vapaa-aikapalvelujen toimintojen ja kävijöiden määrä. Aktiivisten vertaisryhmien määrä.
	Vaikuttamismahdollisuuksien kehittäminen.	Osastopäälliköt yhteistyössä hanke-toimijoiden kanssa.	Johtoryhmä.	Vaikuttamismahdollisuuksien määrä.	
	Vaikuttajatoimielimien toiminnan esille tuominen.	Vaikuttajatoimielimet yhteistyössä kunnan kanssa.	Kunnanhallitus.	Keinot, joilla toimintaa on tuotu esille.	

PÄIHDEHAITTOJEN VÄHENTÄMINEN	KEINOT	TOTEUTTAJAT	VASTUUTAHO	INDIKAATTORIT
	Otetaan käyttöön paikallinen alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisyn toimintamalli (PAKKA).	Ehkäisevän päihdetyön ryhmä (EPT), yritykset ja 3. sektori.	EPT-ryhmä.	Toteutuneet kampanjat, ostokokeet ja yrityskeskustelut.
	Lisätään tietoisuutta päihteiden ja rahapelien aiheuttamista haitoista.	EPT-ryhmä, oppilas- ja opiskelijahuolto, koulut, Pelirajat'on ry.	Sivistysjohtaja, EPT-ryhmä.	Päihdehaittojen määrä. Kouluterveyskysely: nuorten asenteet päihteitä kohtaan. Järjestettyjen kampanjoiden määrä.
	Alkoholi ja muut päihteet otetaan puheeksi suunnitelmallisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa.	Sosiaali- ja terveysalan (SOTE) toimijat.	Perusturvajohtaja, Nilakan alueen perusterveydenhuollon ylilääkäri.	Elämäntilanteen selvittämisen ympyrä (ESY) käyttöönotto ja käyttömäärä. Tehtyjen alkoholin käytön riskien (AUDIT) kyselyjen määrä. Lapset puheeksi - koulutuksen käyneiden ja keskustelujen määrä.
Kannustetaan ja tuetaan vanhempia seuraamaan ja rajaamaan lasten ja nuorten päihteidenkäyttöä.	Vanhemmat, koulu, terveydenhuolto, oppilas- ja opiskelijahuolto, nuorisotoimi, 3.	Vanhemmat, sivistysjohtaja.	Kouluterveyskysely: nuorten lähipiiristä saama alkoholi.	

		sektori – ”Koko kylä kasvattaa”.		Vanhempainiltojen määrä.
	Tiedotetaan rahapelihaitoista ja ongelmapelaamisen auttavista tahoista. Otetaan asia puheeksi.	EPT-ryhmä, Pelirajat' on ry, Verke.	Perusturvajohtaja.	Tiedottamisen määrä. Kouluterveyskysely: nuorten rahapelaaminen.

5 MIELENTERVEYS- JA PÄIHDESUUNNITELMA OSANA KUNNAN TOIMINTAA

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelman hyväksyy perusturvalautakunta (Pielaveden kunnan hallintosääntö § 24 B). Hyväksytty mielenterveys- ja päihdesuunnitelma lähetetään tiedoksi kunnanhallitukselle ja kunnan hyvinvointiryhmään.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma on osa kunnan tekemää hyvinvointityötä. Suunnitelma pohjautuu Pielaveden kuntastrategiaan ja se on osa kunnan hyvinvointisuunnitelmaa. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma ohjaa myös kunnan hyvinvointiryhmän ja ehkäisevän päihdetyön ryhmän toimintaa.

5.1 Toimeenpano

Suunnitelma jalkautetaan kunnan esittelemällä suunnitelman sisällöt sivistisosaston ja perusturvaosaston esimieskokouksissa. Suunnitelman keinoihin on kirjattu toteuttajat ja vastuutaho. Vastuutaho huolehtii, että toteuttajat ovat tietoisia suunnitelman sisällöstä ja vastuista.

Suunnitelman vie tiedoksi ja toimeenpanoon perusterveydenhuoltoon perusturvajohtaja. Kansalaisopiston rehtori vie mielenterveys- ja päihdesuunnitelman tiedoksi kunnan 3. sektorin toimijoille.

5.2 Seuranta

Tärkeänä osana usealle vuodelle laadittavaa mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaa on suunnitelman toteutumisen seuranta. Toteutumista seurataan erilaisten tilastojen ja kyselyjen avulla. Lisäksi huomioidaan paikallisten toimijoiden reaaliaikainen asiantuntemus ja tieto mielenterveyden ja päihteidenkäytön nykytilasta, joka ei aina välity tilastoista.

Suunnitelman päämäärien saavuttamiseksi asetettujen keinojen toteutumisen seurannasta vastaa keinolle nimetty vastuutaho. Suunnitelman vuosittaisen raportoinnin yhteydessä vastuutahoja pyydetään toimittamaan indikaattoritietoa keinoon liittyen.

Osana seurantaa on tarkistettava myös suunnitelmassa asetettuja päämääriä ja niiden saavuttamista. Vuosittaisessa hyvinvointiryhmän kanssa laadittavassa seurannassa on hyvä kiinnittää huomiota ajankohtaisiin ilmiöihin ja verrata niitä asetettuihin päämääriin. Tarvittaessa päämääriä tulee muuttaa tai laatia lisää, mikäli suunnitelmakaudella tähän ilmenee tarvetta.

6 LÄHTEET

- Alkoholilaki 2017/1102. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20171102>
- Findikaattori 2019. Alkoholisyihin kuolleet. <https://findikaattori.fi/fi/65>
- Kansanterveyslaki 1972/66. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1972/19720066>
- Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 2015/523.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150523>
- Mielenterveyslaki 1990/1116. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116>
- Pielaveden kunta, 2020: Hallintosääntö. <https://www.pielavesi.fi/loader.aspx?id=6abc7d46-ef94-4690-8356-bc4cf7e67aab>
- Pielaveden kunta, 2020: Hyvinvointikertomuksen vuosiraportti 2019.
<https://hyvinvointikertomus.fi/#/document/preview/9660811014>
- Pielaveden kunta, 2017: Kuntastrategia 2017–2021.
<https://www.pielavesi.fi/loader.aspx?id=1ce89da5-1fb0-473b-9598-ce977ea91e30>
- Pohjois-Savon HYTE-työryhmä, 2018. Pohjois-Savon alueellinen hyvinvointikertomus 2018–2021. <https://hyvinvointikertomus.fi/#/document/preview/4159326903>
- Pohjois-Savon Sairaanhoidopiiri, s.a. Ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö.
<https://www.psshp.fi/sairaanhoitopiiri/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen/ehkaiseva-mielenterveys-ja-paihdeyto>
- Päihdehuoltolaki 1986/41. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>
- Päihdelinkki 2017. Samanaikainen päihde- ja mielenterveyden häiriö.
<https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/mielenterveys/samanaikainen-paihde-ja-mielenterveyden-hairio>
- STM, 2020: Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162053/STM_2020_6.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- STM, 2015. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74726/STM_EPT-kansi_sisus_netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Terveydenhuoltolaki 2010/1326. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>
- THL 2019. Pakka-toimintamalli ehkäisevään päihdetyöhön. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdeyto/verkko-pakka-ehkaisevaan-paihdeytohon>
- WHO. Mental health: Strengthening Our Response. 2014.
<https://mindyourmindproject.org/wp-content/uploads/2014/11/WHO-Statement-on-Mental-Health-Promotion.pdf>